

ARAŞTIRMA DOSYASI: SADIK ERENLER
ARAŞTIRMACI – YAZAR SADIK ERENLER’İN “DİYAR-I
HORASAN’DAN HALK OZANI PİR SULTAN ABDAL’A adlı
araştırma kitabından alınmıştır.

NUR ALİ HALİFE AYAKLANMASI

1511 yılının sonbaharında İran Safevi Devletinden yardım istemek için gönderilen Şahkulu’nun iki komutanı bizzat Şah İsmail’in işareti ile kaynar kazanlara atılarak feci şekilde katledilmişlerdi.

Teke yöresinin Alevileri Şahkulu’nun Hakk’a yürümesinden sonra bölgelerine geri dönmeyip Kazova’da kalarak toparlanmaya çalışıp yeniden Osmanlı’nın karşısına çıkmayı kuruyorlardı. Bu kez onların başında Şahkulu’nun halifelerinden Nur Ali Halife vardı.

Nur Ali Halife 1512 yılında isyan bayrağını açtığında Osmanlı tahtında kavgalar şiddetle sürüyordu. Sultan Bayezıt’ın oğulları Turgut, Ahmet ve Selim birbirlerine düşmüşlerdi ve kimsenin kimseden haberi yoktu. Şahkulu ayaklanmasının başarısızlıkla sonuçlanması Alevi Türkmen’in korkup kenara çekilmesine değil, bilakis daha da öfkelenip bilenmelerine neden olmuştu. Ve onlar çok iyi biliyordu ki, ülkedeki haksız ve baskıcı rejim ortadan kalkmadan kendilerine rahat yüzü yoktur. Özgürlüklerine ve eşit haklara ancak kendi kuracakları düzenle varacaklarını anlayan Alevi Türkmenler, Şahkulu’nun halifesi olan Nur Ali’nin önderliğinde ayaklandılar. Yozgat, Çorum, Tokat, Amasya fokur fokur kaynıyordu ayaklanmanın etkisiyle.

Yavuz Selim’in Osmanlı tahtına oturduktan sonraki ilk atılımı isyanı bastırmaktı. Kendisi daha Amasya’dan ayrılmadan Kemah kalesinin isyancıların eline geçtiği haberini aldı. Yavuz Selim için ise en acısı, kardeşi Ahmet’in oğlu Murat, yanındaki onbin askeri ve taraftarıyla Alevi Türkmenlere katılmasıydı.

Nur Ali Halife önderliğindeki Anadolu halkı Göksu’da Osmanlılara yenildiler. Tarih 1512 yılının Temmuz ayını gösteriyordu.

Nur Ali Halife’yi yenilgiye uğratan Osmanlı’nın Bıyıklı Mehmet Paşa’sı, Nur Ali Halife’nin kesik başıyla 600 isyancının bumunu hediye olarak Osmanlı sarayına gönderir.

Taa Anadolu’nun içlerine değin gelen Teke yöresi halkı halifelerinin şehit edilmesiyle başsız kalmışlardı. Geriye, yurtları olan Tekeli’ye dönmediler. Ama Osmanlı, Nur Ali Halife isyanını bastırdıktan sonra kaldıkları yerden devam edip Tekeli Alevilerinin analarından emdikleri sütü burunlarından getirdiler. Şahkulu’nun topraklarını talana başladılar. İsparta’dan Finike- Antalya kıyılarına kadar olan bölge tümünden kana kesmişti. Taş üstünde taş, gövde üstünde baş koymadılar. Kesmekle, kıymakla tüketemeyeceklerini de Mora yarımadasına sürgün eylediler.

Ah güzelim ışık yelim

*Ektik ya toprağa düşlerimizi
Umutlarımız öylesine güür
Öylesine heyecan
Öylesine kanlı ki Osmanlının yüreği
Haksızlıkta üstüne yok
Tarih de yıkayamaz onu
Bir kara lekedir bu Osmanlının
Hangi karesine adım atsan toprağın.
(Sadık Erenler)*

Çaldıran Savaşı öncesinde Safevi Devleti

Şah İsmail ile Yavuz Selim arasında yapılan Çaldıran Savaşı Anadolu Alevilerinin tarihinde de önemli bir yere sahiptir. Bu nedenle Anadolu'daki Alevi halk ayaklanmalarını incelerken Çaldıran Savaşı'yla bağıntılı olarak Osmanlı padişahı Yavuz Selim tarafından Anadolu'daki Alevilerin yediden yetmişe deftere kaydedilerek gerçekleştirilen soykırımına değinmeden geçmemeliyiz.

Çaldıran Savaşı'nın taraflarından birisi Safevi hükümdarı Şah İsmail'dir. Şah İsmail'in seceresine baktığımızda bilinen şudur. 1429 yılında Kızılbaş inançlı Erdebil Dergahı postunda Şeyh Hoca Ali'nin oğlu Şeyh İbrahim (1429- 1447) oturmaktadır. Şeyh İbrahim'in oğlu Şeyh Cüneyt, babasından boşalan Erdebil Dergahı postuna oturduktan kısa bir zaman sonra Karakoyunlu beyliğinin hükümdarı Cihangir Şah ile işbirliği yapan amcası Cafer tarafından Erdebil Dergahından 1448 yılında kovulur. Şeyh Cüneyt için tek bir yol kalıyordu, o da 1449 yılında Anadolu'ya geçip mücadeleye başlar. Konya'ya da gelen Şeyh Cüneyt, Sünni İslam inancına aykırı hareketlerinden dolayı bu kentte tutunamaz, hatta öldürülmesi için ardından asker gönderilir. Dedesi Şeyh Hoca Ali'nin müritlerinden olan **Teke ve Hamidoğullarına** ulaşamayınca Şeyh Bedreddin'in müritlerinden olan **Varsaklar'a**, daha sonra da Kuzey'de, Canık'te Çepni Alevileri arasına gizlenerek canını kurtarır. **Cepni Alevileri**, Hacı Bektaş Veli'ye olan bağlılıklarıyla bilinen, onun yol ve erkanını sürdüren topluluktur. İmam Musa-ı Kazım'ın soyundan geldiğine inandıkları Şeyh Cüneyt'e ikramda ve hürmette kusur etmezler. Onun inanç önderliğini kabul eden Çepni Alevileri onunla birlikte Trabzon Pontus Prensiği topraklarına akınlar düzenleyip başarılar kazanarak çevresinde sözü geçer bir önder durumuna gelir. Akkoyunlu hükümdarı Uzun Hasan, azımsanmayacak bir güce erişen Şeyh Cüneyt'in gücünü kendi gücüyle birleştirmek için onu kız kardeşiyle evlendirir. Şeyh Cüneyt yeterince güce erişip halktan da destek gördüğünü anlayınca Erdebil Dergahına geri döndüyse de hiç rahat bırakılmadı. Başta Osmanlı olmak üzere, Karakoyunlular, Akkoyunlular sürekli siyasi mücadelenin ve çekişmenin içinde tuttular onu.

Akkoyunlu hükümdarı Uzun Hasan, Şeyh Cüneyt'in oğlu, yeğeni Şeyh Haydar'ı 9 yaşındayken 1470 yılında Erdebil Dergahı postuna oturttu. Şeyh Haydar, beylikteki her genç gibi silah kullanmasını, ok atmasını, kalkan tutmasını en iyi şekilde öğrendi.

Şah İsmail'in de babası olan Şeyh Haydar, 18 yıl gibi uzun bir zaman Erdebil Dergahı postunda oturdu. Kendi döneminde; inancın merkezine insanı oturtup Kızılbaşlık kavramı doğrultusunda toplumu bilinçlendirmeyi başardı. Yeni oluşan bu Kızılbaşlık

bilincinde simge Oniki İmamlar'dır. Bunun göstergesi olarak da On İki dilimli kırmızı bir kavuk giyerdi. Bu kavuk "**Haydari Tacı**" olarak da anılır. Bir rivayete göre; bu "**Kırmızı Tac**" rüyasına giren **Hz. Ali** tarafından kendisine önerilmiştir.

Çevirisini Tefvik Bıykoğlu'nun yaptığı araştırmacı Walter Hinz'in "Uzun Hasan Ve Şeyh Cüneyt" adlı yapıtında şöyle yazar:

"Safeviliğin Alevi akidesini ve mubarek Oniki İmam'ı temsil etmektedir. Peygamber ile kan akrabalığı, dolayısıyla yalnız bu Oniki İmam O'nun meşru halefleri sayıldığından isimleri bu dilimlerin üzerine işlenmiş bulunmaktaydı. Bu başlığı kullananlara verilen Kızılbaş ismi de bu sarığın rengiyle ilgilidir."

(İsmail Kaygusuz, **Görmediğim Tanrıya Tapmam**, s.256)

Bir başka söylem de: "İslamın 4. Halifesi Hz. Ali ile Şam valisi Muaviye arasındaki 657 yılındaki Siffin savaşında ordular karşı karşıya geldiklerinde aynı göründüklerinden dolayı Hz. Ali kendi askeri belli olsun diye başlarına kırmızı bantlar bağlatmış veya kırmızı başlık taktırmıştır.

Böylece Şeyh Haydar ile birlikte mücadele eden savaşçılarına "**Kızılbaş Ordusu**" adı verilmiştir.

Ziya Şakir, "Mezhepler Tarihi" adlı yapıtında bu konuda şunları yazar:

"Kendine ait Kızılbaş Ordusu ile savaş açan Şeyh Haydar'ın Hz. Ali'nin sancağını taşıdığına inanılıyor ve karşısına çıkan askere de Muaviye veya Yezit'in ordusu muamelesi yapılıyordu. Anadolu'nun Alevi Halkı da bunu böyle görüp Şeyh Haydar'ı önderleri olarak kabul ediyorlardı.."

Şeyh Haydar, Alevilerin önemli isimlerinin de baş tacıydı. Dulkadirli Dede Abdal Bey, Bayburtlu Karaca İlyas, Tekeli Sarı Ali Bey, Şamlu Türkmenlerinden Lala Hüseyin Bey, Ustaclu Muhammed Bey, Şamlu Abdi Bey, Rumlu Ali Bey, Karamanlı Bayram Bey, Kaçarlı Kara Piri Bey, Talişli Dede Bey. Bu insanlar Alevilerin inanç önderleri ve beyleridirler.

Faruk Sümer, "Safevi Devletinin Kuruluşu ve Gelişmesinde Anadolu Türklerinin Rolü" adlı yapıtında şu tesbiti yapıyor:

"Anadolulu Kızılbaş Türkleri olmasa değil Safevi Devleti'nin kuruluşu, Erdebil Şeyhlerinin siyasi gayeler taşıması bile düşünülemezdi. Hatta kaynaklardan açıkça anlaşıldığı gibi, onlar yani Anadolu Türkleri veya onların bir kısmı aşırı dini inançlarını Şeyh ve Şahlarına kabul ettirmeye çalışmışlardır."

Alevi inanç önderleri, Erdebil Dergahını da kendi inançları doğrultusunda eğitime becerisini göstermişlerdir.

XVI. yüzyıla baktığımızda Alevi Türkmen aşiretleri Anadolu'nun ayrı ayrı bölgelerinde Hamidoğulları, Zulkadiroğulları, İsfendiyaroğulları, Germiyanoğulları, Osmanoğulları, Karamanoğulları, Memlükler, Akkoyunlular, Karakoyunlular, Danişmendoğulları, beyliklerinin topraklarında bölünmüş olarak yaşıyorlardı. Kızılbaş Erdebil Dergahının bir misyonu da Alevi Türkmen aşiretleri arasında bir siyasi bütünlük sağlayarak bölünmüşlüğü ortadan kaldırılmasıydı.

Alevi inanç önderleri günlük hayatta yaşatmakta oldukları pirleri Hacı Bektaş Veli'nin ilkelerini, gelecek gördükleri Erdebil Dergahında yaşama geçirmiş ve en büyük beklentileri de Dergahın Anadolu'daki tüm Alevilerin çekim merkezi olup onları bütünleştirmesiydi. İşte bu süreçte Erdebil Dergahı şeyhi Haydar'ın İsmail diye bir oğlu

olmuştu. İsmail'in dergahın ilkeleri doğrultusunda yetiştirilmesi için gerekli olan eğitim veriliyordu. Şeyh İsmail, Hacı Bektaş Veli'nin Makalat'ını, Vilayetname'sini, Yunus Emre'nin, Seyyid Nesimi'nin, Hurufiliğin yayıcısı Fazlullah'ın şiirlerini, Ebu Müslim'in Menkibelerini, ayrıca da büyük dedesi Şeyh Sadreddin'in hazırlattığı Şeyh Safi'nin düşünceleri ve Safeviliğin ilkelerinin yer aldığı "Safvatu's Safa" adlı eser de onun eğitiminin ayrılmaz parçalarından biri olmuştu. okuyarak kendini yetiştirmişti.

Okuduğu kitaplar kendisini öylesine etki altında bırakmış ki, daha 7-8 yaşlarında şiir yazacak kadar ustalaşmış, hatta yazdığı şiirler Alevi cemlerinde nefes, deyiş, duvazımam olarak okunur olmuştu. Anadolu'nun Alevi halkı, Hacı Bektaş Veli Dergahının Osmanoğulları ile yakınlaşmasından duydukları huzursuzluğu, Şah İsmail'in şiirlerine sarılarak atlatmaya çalışmışlar, onun İmam Musa-ı Kazım'ın soyundan gelmiş olması da halkta uyanan Hz. Ali soyuna duyulan özlemin bir göstergesiydi. Hz. Ali soyundan gelen birisinin peşinden gitmek için önlerinde hiç bir engel de yoktu.

Şeyh İsmail, 15 yaşlarında Erzincan bölgesine geldiğinde yer yerinden oynamıştı. Evliyalar Şahı Ali, torunu Şeyh İsmail ile yeniden zuhur etmişti. "Pirim, Mürşidim" diye figanlar edip ağlayanların haddi hesabı yoktu. Hz. Ali, kendilerini kurtarmak için bu kez de Şeyh İsmail donunda geri dönmüştü.

İsmail Kaygusuz, "Görmediğim Tanrıya Tapmam" adlı yapıtının 260. sayfasında heyecanını gizleyemez ve der ki: *"Kızılbaşlık toplumsal bilinci Şah İsmail ile birlikte siyasi bilince dönüştürülmüş, yani Aleviliğin devlet siyaseti olmuş, artık şeyhlikten şahlığa geçilerek başkenti Tebriz olan Safevi Kızılbaş devleti kurulmuştu. Alevi inanç ve felsefesi, Görüliip- sorulma, Dar ve Musahiplik kurumlarıyla bu devletin yaşamına geçirilmişti. Safevi sarayında Cem törenleri yapıldığı, meydan açılıp, bu meydana kusurların - kabahatlerin ortaya dökülerek düşkünlerin cezalandırıldığı bilinmektedir."*

İsmail Kaygusuz'un şu tesbitine de katılmamak elde değil: *"Sultan Ali Mirza'yı da musahip tutup, ikrar bend olmuş bulunan İsmail, gerçekte ağır bir askeri disiplin altında yönetici, şah olarak yetiştirilmişti. Çevresini kuşatmış Kızılbaş güçlerinin arasında kazandığı yüksek egosu ile gözü çok yüksekte idi. Daha yirmi yaşına gelmeden yazdığı bir şiirinde görüldüğü gibi; Ceyhun ırmağından su içmek, Bağdad'dan hurma tatmak amacındaydı ve Dicle nehri vatanında aksın istiyordu. Tam orta yerdeki Tebriz'i başkent seçtiğine göre büyük bir İmparatorluk peşindeydi."*

***Çün hüsn ileyim Seh-i Horasan
Hem Hüsvrev-i Tebriz Taht-i İran***

***Mülküimde gerektir ab-i Ceyhun
Sürh ab gerek kim ola demgün***

***Bağdad mihi benim lehim semr
Ahsın vatanında Şadd-ı Bağdad***

Şah İsmail, Tebriz'i başkent yaparak 1501 yılında kurduğu imparatorluğunun sınırları içine 1503'de orta ve Güney İran'ı, 1504'de Hazar Denizi kıyılarını, 1505- 1507'de

Diyarbakır'ı alarak Doğu Anadolu'yu, 1508'de de Bağdat'ı katarak Güneybatı İran'ı kendi hakimiyeti altına almıştı. Bununla da yetinmeyerek 1512 yılında Ceyhun nehrinin doğusuna değin olan coğrafyayı da topraklarına kattı. Horasan bölgesine hakimiyeti de Herat, Meşed, ve Tus'u aldıktan sonra oldu.

Safevi devletinin kuruluşuna her türlü desteği veren, Hacı Bektaş ilkelerine bağlı olan batını anlayıştaki Alevi Türkmen topluluklarının Şii Ortodoksluğu ve bu anlayıştaki ulema ile hiç bir bağı yoktu. Ebu'l Vefa yolağından gelen ve XIII. yüzyılda Anadolu'da ilkin Babailik, sonrasında da Bektaşilik olarak toplumun gönlünde taht kuran bu özgün anlayışın başlangıcında Oniki İmam anlayışını görmek mümkün değildi. Adeta Oniki İmam'sız bir Alevilik inancı Anadolu Alevilerinde yaşıyordu. Ta ki **Seyyid Nesimi'nin (1345-1418)**, Oniki İmamlar'ı anlatan şiirleri, ilkin sözlü ve yazılı Alevi edebiyatına sonra da Alevi inancının içine işleyerek XVI. Yüzyıldan sonra Oniki İmamcı bir anlayış Anadolu Alevilerinin gönlüne yerleşmeye başlamasının yanında onların vazgeçilmezleri arasına da girmiştir. Sonraki yüzyıllarda Alevi ozanları sık sık Oniki İmamların adlarını yadeden şiirler ve duvazimamlar yazma geleneğini de başlatmışlar. Onların adlarını zikretmeden hiç bir Cem ibadeti yapılamaz olmuştur.

Bu bağlamdaki sürece bakıldığı zaman Babailik ve sonrasındaki Bektaşilik, İsmaili ve Zeydi inancının batını yorumunu yaşıyorlardı. Kaynaklar ; VIII. Yüzyılın sonlarında IV. İmam Zeynel Abidin'in oğlu ve Zeydiliğin kurucusu Zeyd, Emevi İslam tarafından katledilince (**2010'da Can Yayınları arasında çıkan Kainattan Yürüdük Şehid-i Kerbela ve Hallac-ı Mansur adlı kitabımın Şii Mezhepleri bölümünde de işlenmişti.**) yerine geçen oğlu Yahya'nın da katledilmesiyle onların oğulları Malatya-Arguvan yöresine gelip yerleşerek orada yaşamlarını sürdürmüşlerdir. Günümüzde Zeyd soyundan gelenlerin Erzincan, Tunceli ve Isparta bölgesinde de yaşadıkları sanılmaktadır.

Anadolu Alevileri, kendi inançlarıyla örtüşen Safevi devletine olan sempatilerini göstermekten geri kalmıyorlardı. Şah İsmail onlar için hem bir devlet başkanı hem de inanç önderiydi, yani hem şahları hem de şeyhleriydi. Ayrıca saygı duydukları inanç önderleri de Şah İsmail'in devletinde görev üstlenmişlerdi. Örneğin Şamlu Hüseyin Bey, hem Şah'ın vekilliğini hem de Emir ül- Umara (Emirlerin başı) görevini üstlenmişti.

Şah İsmail'in Safevi Devleti, diğer coğrafyalarında yaşayan müslüman toplulukları arasındaki Ortodoks Şii ve Sünni olanların dışındakilerle bağlantı kurup propagandasını yaparken en yoğun çalışmayı Anadolu Kızılbaşları üzerinde işliyordu. Safevi Devleti'nin bu yoğun çalışmaları sırasında Osmanoğullarının hükmü altındaki topraklar bütün Balkanlar'ın yanısıra Anadolu'nun sadece dörtte biri ellerindeydi. Batı ve Güneybatı Anadolu, Trabzon'a kadar uzanan Kuzey kıyıları, Anadolu'nun iç bölgesi ise Kayseri'ye kadar idi. Yani Kayseri - Sivas – Süşehri hattının batısı Osmanlı'nın, doğusu ise Safevi Devleti'nin sınırını oluşturuyordu.

Osmanlı'nın ve diğer beyliklerin hükmü altındaki topraklarda yaşayan Alevi Türkmenler, ağır vergiler ve inanç üzerindeki dayatmaya varan baskılar nedeniyle buldukları topraklardan kendi devletleri bildikleri Safevi topraklarına akın akın göç ediyorlardı. En azından kendi inançları esasıyla kurulan ve Hz. Ali soyundan geldiğini bildikleri Şah İsmail'in Safevi Devleti, onlar için inançlarını özgürce yaşamları bağlamında tek bir umut kapısıydı .

Safevi Devleti kuruluşunda yer alan o coğrafyadaki Kızılbaş Türkmenlerin beyleri kendilerinin bildiği yeni devletin kadrolarında da görevler üstlenmişlerdi. Şah İsmail'in Tebriz başkent yapıp da oniki dilimli Kızılbaş Haydari tacını giymesi ve Oniki İmam adına hutbe okutulması onun Hz. Ali yolunun sürdürücüsü olduğuna Kızılbaşları inandırmıştı. Hele sonraları yapılan Ortodoks İslam ile Safevi Devleti'nin hiç bir bağlantısı olamayacağı propagandası onlar için yeterli bir kanıt idi. Bu bilinçle hareket eden Kızılbaşlar tüm güçleriyle bu yeni devlete destek olma noktasında hemfikirdiler. İçinde yaşayıp destek verdikleri devletlerin zaman içerisinde kendilerine dirsek germelerini unutmuş değillerdi. Kanları, canları pahasına korudukları topraklar artık onlara gerek duymuyordu.

Kızılbaşlar bu ruh halleriyle ve büyük bir heyecan içerisinde Safevi Devletine can-ı gönülden inanıp güvendiler. Hele "Ehl-i İhtisas" kurumu adlı konsey Şah İsmail'den sonra devlet içinde en etkili olanı idi. Ve bu kurum Kızılbaş Türkmenlerden oluşmuştu."Ehl-i İhtisas'ın başına da Şamlu Hüseyin Bey'in getirilmiş olması onları ziyadesiyle mutlu etmiş ve geleceğe olan umutları ve güvenleri artmıştı.

Şah İsmail'in Safevi Devleti, kendine inanan ve güvenen Kızılbaşların eğitimi içinde onların inançları doğrultusunda kitaplar hazırlanmaya başlandı. En başta "**Buyruk**" kitabı, ardından Hacı Bektaş Veli'ye ait kitaplar, VI. İmam Cafer-i Sadık'a ait risaleler, Şah İsmail'in yazdığı şiirler, duvazimamlar, nefesler ve bunun yanında İsmaili-batini kitaplar halkın anlayacağı dille yazılıp onların bilgilendirilmesi için çalışmalar başlamıştı. En büyük eksiklik Kızılbaşların öyle eğitim verecek din adamları da (**Ulema**) yoktu.

Ama hiç bir şey görüldüğü gibi değildir. Kızılbaş ileri gelenleri, yani Rumlu, Şamlu, Dulkadirli, Ustaçlı, Tekeliler; Safevi devletini kendilerinden bilip gereken her türlü desteği verirlerken, bu devletin merkezi bulunan İran coğrafyasının kendi insanların da olduğu düşünülmemişti. İran aristokratları, feodal ağalar bu gelişmelere seyirci görünüyorsa da içten içe devleti Kızılbaşlardan nasıl kurtarıp kendi ellerine geçireceklerinin planlarını da yapıyorlardı. Belki görünürde bir çatışma olmuyorsa da kapalı kapılar ardında rekabet giderek yükselmekteydi. İran halkı ve onların yöneticileri, topraklarında kurulan Safevi Devleti'ni dışardan birilerinin gelerek yönetmelerini hazmedemiyorlardı. Ve aralarındaki sürtüşme zamanla kendini belli edecek ve olan yine Kızılbaşlara olacaktı.

İsmail Kaugusuz, H. R. Roemer'in The Safavid Period kitabından, Görmediğim Tanrıya Tapmam kitabının 272. Sayfasına şu alıntıyı yapar:

"Türk ve İranlılar, sadece gelenekleri farklı değil, aynı zamanda kültür ve köken farklıydı. Türk unsurunu çoğunluğu göçebe çoban ve savaşçılar olan Türkmen kabileler oluşturuyor; İranlı unsur ise eski yerleşik köylü ve kentli tüccar ve zanaatkar sınıfları kapsıyordu. Türk ve İranlı gruplar İsmail'in kişiliğinde kaynaşmıştı. İsmail'in kaderini, bu iki halk kesiminden biri yahut diğerine bağlayıp bağlamayacağı hemen ortaya çıkmadı. Eğer öyle olsaydı birini seçmiş olacaktı."

Safevi Devleti'nin en çok kapsadığı topraklar İran toprakları olması nedeniyle İran halkının bu yeni devlete bakış açısı da önemliydi. İran'ın büyük yerleşim yerlerinin halkı çoğunlukla Sünni idi. Gilan ve Mazanderan dahil, Rey, Varamin, Kum ve Kaşkan gibi şehirler, Kuzistan ve Horasan eyaletleri ve Sebzavar bölgesi geleneksel olarak Oniki

İmamcı ve Şii idiler.

Hem Şah vekilliği hem de ordunun başkomutanı (Emir ül- Umera) olarak görev yapan Şamlu Hüseyin Bey, Şah İsmail tarafından 1508 yılında bu görevinden alındı, yerine İranlı birisi atandı. Şah İsmail artık Kızılbaş Türkmenle olan bağlarını koparmaya başlamıştı. İranlı ekabirler Şah İsmail ile Kızılbaş Türkmenleri ayırarak ilk zaferlerini elde etmişlerdi. Bağlı buldukları Ortodoks Şiiliği Şah İsmail'e işlemeye başlamışlardı. Şah İsmail, küçük yaşta yazmaya başladığı şiirlerinin tam tersi davranışlar sergilemeye başlamıştı. Devleti demokratik şekilde Kızılbaş Türkmenlerle değil, tek başına, Safevi Devleti'nin tek yöneticisi olarak yönetmeyi seçmişti. İran aristokratları gelişmelerden memnundular. Zaman içerisinde daha önceki devlet yöneticiliği deneyimlerini de ortaya koyarak Safevi Devletini kendi kültürlerine, geleneklerine uygun bir devlet haline getirmeye çabalayacaklardı. Bunun için de Kızılbaş Türkmen beylerinin aşiret yönetiminin dışında bir deneyimlerinin olmadığını Şah İsmail'e kanıtlamaları gerekiyordu. Ve Safevi Devleti kuruluş felsefesinden koparak bir İran Devleti olma sürecine girmişti. 1508 yılından 1524 yılına değin geçen sürede Safevi devleti'nde Kızılbaş Türkmen beylerini devlet yönetiminden uzaklaştırma taktiği sürdü gitti. Kızılbaş Türkmenler kendi devletleri bildikleri ve Şah İsmail'e duydukları güven de zamanla azalarak dibe vurmuştu. Kızılbaş kesiminin bu sürede gösterdiği tepkiler de kanlı olaylara sahne oldu. Kızılbaş beylerin yerine devletin üst kadrolarına atanan İranlı beş vekilden iki tanesi öldürüldü.

Anadolu Kızılbaşlarının asıl amacı ; kendi kültürlerini, geleneklerini ve inançlarını özgürce yaşayacakları bir devlete sahip olmaktı. Başlı İran'da, gövdesi Anadolu'da olan bir devleti desteklemekten geri de kalmamışlardı. Zaman içerisinde bu devlet kendi toprakları üzerinde de egemenliğini kuracaktı.

Faruk Sümer, Safevi Devletinin Kuruluşu adlı yapıtında bu konuya parmak basıyor:

“Anadolu'nun bir gün şahların idaresi altına girdiğini görmek, onların siyasi ülkülerinin başlıca esaslarını teşkil eder. Bu ülkü onları yaşatıyor ve bu uğurda her türlü meşakkate, ıstırap ve hatta fedakarlığa seve seve katlanıyorlardı.”

Safevi Devleti giderek İranlaşırken, Kızılbaşlık da hor görülmeğe başlanmış ve Caferilik tüm hızıyla devletin asıl inancı olup Ortodoks Şiiliğin inanç esasları devlet katında uygulanır olmuştur.

Şah İsmail'deki diğer bir gelişme de Anadolu Kızılbaşlarının çıkardıkları isyanlara duyarsız kalmasıdır. Sanırım 1508 yılındaki değişim Şah İsmail'i derinden etkilemiş ve Şahkulu'nun çıkardığı hak arama isyanı Şah İsmail tarafından görmezlikten gelinmiş, hatta Şahkulu isyanından dolayı Osmanlıdan kaçıp kendisine sığınmak isteyen Şahkulu yandaşlarını garip bahanelerle (güya kervan soymuşlar) suçlayarak öldürttüğü yetmezmiş gibi, kendisine elçi olarak gönderilen Şahkulu'nun (Baba Tekeli) iki has adamı Kara İskender ve Sofu İsa'yı kaynar kazanlara atarak katlettiler. (Şahkulu bölümünde işlemiştik.)

Doğu'da, İran sınırında bulunan dört bin kadar Kızılbaş Türkmen de yine Şah İsmail'in emriyle daha doğuya sürgün edilmişlerdir.

1512 yılında Şahkulu'dan bayrağı devralan Nur Ali Halife'nin Osmanlı'ya başkaldırısı da Şah İsmail için hiç bir şey ifade etmemiştir. Bu tavırlar da göstermiştir ki Şah İsmail İran ulemasına, ekabirlerine çoktan teslim olmuş ve kendisini devlet yapan,

şeyhliğini de şahlığını da kutsayan Kızılbaşlara yüz çevirmiştir.

Şah İsmail Safevi Devleti'nin temel taşları olan Kızılbaş Türkmenleri devlet kadrolarından tasfiye edip İranlı unsurları devletin tepe noktasına yönetici olarak getirme siyaseti Kızılbaş Türkmenin hiç beklemediği bir olaydır. İnançlarının, kültürlerinin, geleneklerinin özgürce yaşanmasının tek güvencesinin Şah İsmail'in Safevi devleti olduğunu bilen ve onu kurtuluşlarının mihenk taşı olarak gören Kızılbaşlar, Osmanlı'nın dayatmacı ve baskıcı yöntemlerine dur deyip isyan bayrağını açan Şahkulu ve Nur Ali Halife'nin yardım çağrılarına suskun kalan Şah İsmail ne yazık ki onları büyük bir düş kırıklığına uğrattır.

Şah İsmail, bildiği yolda çekincesiz yürümektedir. Nereden geldiğini, hangi inançtan ve felsefeden geçtiğini unutmuş, şeyhlikten şahlığa geçişi kendi egosunu tatmini olarak görmekte ve kurulan devletin katılımcı, demokratik yönetimine günden güne darbeler vurarak kendi hükmü altındaki coğrafyada Kızılbaş Türkmenlerden kurtulmanın yollarını onları en ücra köşelere yönetici olarak atayarak bulmakta, Safevi devletinin özünden dönen ve tamamıyla İran kültürüne yumulan bir yol izlemektedir. Bizim deyimimizle; gözden ırak olan gönülden de ırak olur felsefesini kendi felsefesi olarak sürdürme sürecine girmiştir.

Düşününüz ki Şah İsmail taa Kayseri'ye kadar gelmiş ve bu arada Sivas, Çorum, Tokat ve Amasya Kızılbaşlarını ayaklandırıp kendi adına hutbe okutan ve Erzincan'da kendisini bekleyen Nur Ali halife'nin yardımına gitmeye bile gerek görmemiştir. Belki de yapılacak bir yardım, Kızılbaşların makus talihinin değişmesine neden olacak ve Anadolu Osmanlı'nın baskısından ve zulmünden kurtulacaktı.

Şahkulu'nun ve Nur Ali Halife'nin başlattığı halk ayaklanmaları dönemin padişahı Yavuz Selim'in de başını döndürmüştür. Babasına bile kıymaktan geri kalmayan Yavuz Selim, Anadolu'nun Kızılbaş Türkmen'i ne acır mı? 1513 yılında büyük bir kıyıma uğrattır Yavuz Selim. Hükmü altındaki Kızılbaşları yediden yetmişe deftere kaydedip Şeyhülislamdan ve müftülerden ölüm fermanlarını çıkartır. Binlerce Kızılbaş Osmanlı askerleri (Yeniçeriler) tarafından acımasızca katledilir. Bu bir Kızılbaş Türkmen kıyımıdır. Şah İsmail yanibaşındaki kıyımları duyar duymamazlıktan, bilir bilmemezlikten gelir. Kızılbaş Türkmenler, en umut edip bel bağladıkları yerden büyük darbe yemekteler. Kendi canlarıyla, kanlarıyla temelini yoğurdıkları Safevi Devletinin şeyhlikten şahlığa geçen Şah İsmail'in egosunun kurbanı olurlar.

Onun Oniki İmam'ın soyundan geldiğine inanıp kutsal biri olarak kabul ettikleri Şah İsmail, artık onların sadakatla bağlanıp güvendikleri biri, hele kurtarıcı olmaktan çoktan çıkmıştır. Şah İsmail, Kızılbaş Türkmenlerin Hızır'ı değildir artık. Osmanlıyla yalnız kaldıklarının bilincindedirler, ama haktan yana olma ruhlarını asla yitirmeyeceklerdir. Canları pahasına, kanları pahasına da olsa mücadeleleri devam edecektir.

Kızılbaş felsefesi temelinde Erdebil Dergahı icazetiyle kurulan Safevi Devleti, Kızılbaş Türkmenlerin gözünde miadını tamamlamıştı.

Kızılbaş Türkmenin güvendiği dağlara kar yağmış...

Şah İsmail'e duyulan güven tükenmiştir...

Şimdi yeniden kendi başlarına bakma süreci başlıyordu.

ÇALDIRAN SAVAŞI 23 AĞUSTOS 1514

Babasını tahtından uzaklaştırıp sonra da onu öldürten Yavuz Sultan Selim, kardeşlerini de ortadan kaldırtıp Osmanlı tahtının tek sahibi olur. Yavuz Anadolu'daki isyanların ardında Safevi Devleti'ni ve o devletin sultanı Şah İsmail'i görüyordur. İki devlet arasındaki soğuk savaşın en kısa sürede bir sıcak savaşa dönüşmesi artık dönülemez bir sonuç olarak görülüyordu. Ama Yavuz Selim'in büyük bir sıkıntısı da Anadolu'da başgösteren isyanların yanısıra bir de Şah İsmail ile savaşa tutuşmak büyük bir çıkmaza girmesine hatta, tahtını yitirmesine neden olabilirdi.

Kızılbaş Türkmen kırımının başladığı yılın ertesinde Yavuz bu işi kökten halletmenin zamanının geldiğini anlayıp ordusuna hazırlanma emrini vermişti. Anadolu, Rumeli Beylerbeyinin ve tımarlı sipahi kuvvetlerinin desteklediği 140.000 kişilik bir ordusuyla 1514 yılının mart ayında Edirne'den yola çıkmış ve beş ay gibi bir sürede savaşın olacağı Çaldıran'a ulaşmıştı.

Yavuz'un asıl amacı Doğusunda hüküm süren Safevi devletine haddini bildirmek değil, hükmü altındaki topraklarda yaşayan ve sürekli başkaldıran Kızılbaş Türkmene gereken dersi vermektir. Çaldıran'a gidiş güzergahında olan Kızılbaş dergah ve zaviyelerine uğramış; kah bağış yaparak 'benimle olursanız sizin için iyi olur' mesajı vermiş, kah aba altından sopa göstererek onları sindirme siyaseti gütmüştür. Örneğin Seyyidgazi türbesini ziyaret edip 100.000 akçe dervişlere dağıtmış ama Hacı Bektaş Dergahını es geçip uğramamıştır. O sıralarda Hacı Bektaş Veli torunlarından Postnişin Balım Sultan dergahta Osmanlı tarafından göz hapsinde olup, hiçbir taraf ile bağlantı kurmasına izin verilmemekte ve dergah kapalı tutulmaktadır.

1513 yılında Yavuz'un başlattığı 'Kızılbaş'ın yediden yetmiş katli vaciptir' kıyımından da dergah ve çevresi de payına düşeni fazlasıyla almıştır.

Yavuz, Konya'daki Mevlana türbesine de uğrayıp 100.000 akçe de oraya bağışta bulunmayı da ihmal etmemiştir..

Yavuz, hem bir güven ortamı yaratmaya hem de gözdağı vermeye özen göstererek Osmanlının doğu sınırı olan Sivas'a değin gelmiş, her ihtimali göz önünde tutarak arkadan vurulmayı engellemek için İskender Paşa komutasındaki 40.000 kişilik bir orduyu Kayseri- Sivas arasına yerleştirtmiştir.

Safevi Devleti topraklarındaki Kızılbaş Türkmenler Yavuz'un asıl niyetinin Şah İsmail değil kendileri olduklarını bilmekteydiler. Şah İsmail'i işleyerek onun Yavuz ile savaşa girmesini istiyorlar ve böylece kazanılacak bir zaferle Osmanlının egemenliğine son verip gövdesi ve başı Anadolu'da olacak bir Kızılbaş Devletini kurmayı düşünüyorlardı.

Safevi Devletinin yönetiminden yavaş yavaş uzaklaştırılarak yem misali eyalet valiliklerine getirilen Kızılbaş Türkmen beyleri sonunda imkansız başarıp Şah İsmail'i

Yavuz ile savaşa ikna etmişlerdi.

80.000 kişilik bir ordu Osmanlıya karşı hazırlanmıştı. Bu arada Yavuz ile Şah İsmail arasında mektup dialoğu gelişmeye başlamıştı. İşin garip yanı da Şah İsmail mektuplarını Türkçe yazarken, Yavuz Farsça yazıyordu.

Ve 1514 yılının 23 Ağustosunda Çaldıran denilen yerde Osmanlı ordusu ile Safevi ordusu karşı karşıya geldiler.

Osmanlı-Safevi savaşı bir gün sürdü. Osmanlı ordusu silah donanımı bakımından Safevi ordusundan kat kat üstündü. Osmanlı 500 top ve 12.000 tüfekte bu savaşa girerken, Safevi ordusunun kılıcı ve okundan başka silahı yoktu. Ateşli silahların üstünlüğünden dolayı Osmanlı, Safevi ordusunu büyük bir bozguna uğratarak büyük kayıplar vermesine neden oldu.

Asıl kaybedenler Anadolu'daki ve Safevi topraklarındaki Kızılbaş Türkmenlerdir. Artık Yavuz'un yapacağı kötülüklerinin önünü alamayacaklardır.

Böylece Kızılbaş inanç ve felsefesinin kendini bulduğu topraklar kendilerine birer cehennem olacaktır.

Savaşın en ön saflarında çarpışan Şah İsmail büyük bir yenilgi almıştır. Yaralı halde ordusunu, tacını - tahtını bırakıp kaçar. Osmanlı rahatlamıştır büyük bir düşmanı altederek. Yavuz Osmanlı ordusuyla birlikte 6 Eylül 1514 yılında Safevi Devleti'nin başkenti Tebriz'e girer. Amacı kışı bu topraklarda geçirmektir. Fakat nedense Yeniçeriler geri dönmeyi istemekteirler. Yavuz bu huzursuzluğu öğrenince çaresiz geri İstanbul'a döner. Yavuz bu zaferden sonra yüzünü Anadolu'ya çevirir. Osmanlı ordusuna katılmayan ve kendi hükmü altında olmayan beylikler vardır, ilkin onları cezalandırıp kendine bağlar, ardından Osmanlı zahire kollarını savaş esnasında vuran Dulkadirli beyinin cezasını verir. Safevi Devleti ile iyi geçinen Mısır Memluk devletiyle olan bağlarını keser, daha sonra da Mısır seferine çıkarak İslam halifesinde bulunan kutsal emanetleri kendine alarak Osmanlı Devletinin ilk halifesi olur. Safevi Devletinin Çaldıran Savaşında kaybettiği topraklar yeniden geri verilir ama Güneydoğu ve Doğu Anadolu (Erzincan, Bayburt, Diyarbakır, Mardin Bitlis) artık Osmanlının egemenliği altına girmiştir.

Osmanlı düşman bir ilkeyi dize getirmiştir. Ama İran'ın bilim ve din adamlarına, ülkesinin kapılarını açarak onları sanatçılarla birlikte İstanbul'a getirmiştir.

Ama asıl cezayı Kızılbaş Türkmen çekecektir...

Kemah kalesi Pir Ali Halife önderliğindeki isyancılar tarafından ele geçirilmişti. Yavuz, komutanlarından Bıyıklı Mehmet Paşa'yı kalenin geri alınması için gereken hazırlıkları yapmakla görevlendirir. 1515 yılında Rumeli beylerbeyine bağlı askerler Geldigelen alanında buluştuktan sonra altı haftalık bir kuşatmadan sonra kaleyi isyancılardan geri aldılar

Yavuz'un içerde gelişen ayaklanmalardan gözü korkmuştur. Kendisine

destek verebilecek, ardını güvenceye alabilecek bir ittifaka gereksinimi vardır. Çaldıran savaşı sırasında yanında konuk ettiği Kürt bilginlerden İdris-i Bitlisi-yi Urmiye gölünden Malatya'ya ve Diyarbakır'a kadar uzanan bölgeyi Şah İsmail'e karşı ayaklandırıp Osmanlıya bağlamak amacıyla görevlendirir. İdris-i Bitlisi görevini başarıyla yerine getirip Şah İsmail'e bağlı olan Kürt beylerini Osmanlıya bağlar. O dönemde Şah İsmail'e bağlı olan Diyarbakır'da halk ayaklandırılır ve kentteki Kızılbaşların tümü öldürülür. Ve Diyarbakır artık Osmanlı'nındır. Şah'ın adamı olan Ustaclu Türkmen beylerinden Karahan kenti yeniden kuşatır. Kürt beyleri aşiretleriyle gelerek kenti kurtarır. Yine İdris-i Bitlisi'nin öncülüğü ile Mardin alınır, tellallarla şeriatın yeniden egemen olduğu ilan edilir. Ve ne kadar Kızılbaş külahı varsa toplatılarak lağım çukuruna atılır.

Doğu'da elde edilen topraklar Kürt beylerini Osmanlıya bağlamak amacıyla onlara dağıtılır ve böylece Doğu sınırı sağlama alınır.

Osmanlı tarihçilerinden Hoca Sadettin Efendi Tacüt-Tevarih kitabında Nur Ali Halife olayına da değinir.

"Durum böyle iken, yaşamı çirkin Kızılbaş katından halife sıfatıyla gelip Rum(Anadolu) ülkesinde oturan, Türkmenlerden ölümü hiçe sayan nice yandaşlar derleyen Nur Ali Halife adındaki sonu sapkınlık olan aşağılık, bu anlaşmazlığı ve bölünmeyi fırsat bilip, yirmibin kadar cehennem suratlı asker derip, baş kaldırma yoluna girdi. Şebinkarahisar ve Niksar'dan yağma ve talana başlayıp Amasya taht kentini ele geçirmek tasarısıyla ol yöreye yöneldi. Sultan Ahmet veziri olan Yularkıstı Sinan Paşa'yı kalabalık bir kuvvetle savunmada bulunmak üzere gönderdi. Ulu bir savaş sonunda Sinan Paşa sinini şada dön derdi. Binbir zor ve zar ile tek başına; kaçtı. Kızılbaş ise Tokat'a gelip ol uç üzerinde nice fitne tohumları saçtı .Çünkü o tarafın Türkü Kızılbaş tutkun idiler. Ülke halkından çok sapkın o kötü görüşlülere katılarak bakımlı memleketi ayaklar altında çiğnediler.

Sultan Ahmed'in bu olayda da beceriksizliği kendini gösterecek, kapıkullarının onu istemeyerek yüz çevirmedeki direnişleri daha da kesinleşti. Hepsi de kırgın ve gönülleri dargın olup saçakları göklerde olan Divan'da çağrışıp dediler ki, vardıkça ülkenin durumu bozuluyor ve devlet temellerinden sarsılıyor. Nice kötü ve çirkin olaylar yayılıyor. Bir yanda yabancı saldırılar, bir yandan padişahın oğulları arasındaki anlaşmazlık düzenin bozulmasına neden olmuştur. Bu bozukluğun düzelmesi sabırla olmaz. Bu büyük hasarın onarılıp düzeltilmesi savsaklama ve göz yummayla yürümez. Öyle ki daha da beklenirse, herhalde büyük fesatlıkların patlaması olasıdır. Sultah Ahmet'in durumu anlaşılmuştur. Hükmü altındaki zavallılar her yönde ezilmektedir. Rahat döşeğini boşa vermez ve padişahlık gereklerine eli ermez.

Fesadı önlemeye gücü yetmez .

Talihi yar değil hükmü de geçmez.

Sultan Korkud gerçekte özellikleri, üstünlükleri sayılamayacak ölçüde bilim ve bilgik alanında benzeri bulunmayan bir kişidir. Ama uğraş deminde

yiğit ve padişahlık gelininin de eri değildir. Özellikle soyu kesilmiş olup yerine geçecek oğlu olmadığı için Osmanlı tahtının sahibi değildir. Bu sonsuza dek sürecek hanedanın yürümesi tahtın babadan oğula devredilmesine bağlıdır. Bu gerçeğin unutulması saltanatın çökmesi ve ülkenin yımılması demektir.

Çünkü olmuştur o şehzade kısır.
Anı şah itmek demek odur kusur
Saltanat Sultan Selim'in hakkıdır
Köle, özgür herkes onun kuludur.

Gerçeği dile getiren sözleri, ulu tahtın ayakları dibinde sunulacak. Padişah hazretinin de çiçeklerle donatılmış gönlü Sultan Ahmet'ten yana olmaktan dönmüş bulunmakla" Kamu kangı yönde özen gösterdiyse ol bolsun. Askerin dileği neyse eyle olsun." deyip buyurdu. Vezirler gördüler ki, ülkeler atayan ulu varlık "Mülkü dilediğine verirsin" hükmüyle Hüdevendigar hazretlerinin gönül hazinesinin kilidini Sultan Selim hazretlerinin güçlü eline teslim edip, aydın gönlünde saltanat tahtına ol taç ve tahta layık olanı oturtmakla değerlendirmek düşüncesi geçiyor, cümlesi, cihan halkının boyun eğdiği farmana uyarak o durağı yüce Şehzadeyi padişah katından yazılan bir hük-i hümayunla tahtı kentine çağırmaya karar verdiler."

Bu kez S. M. Hemdemi Çelebi'nin Solak-zade Tarihi'ne baktığımız zaman onun Nur Ali Halife olayını da irdelediğini görürüz.

"Bu durum üzerine Nur Ali adlı Kızılbaş da Karahisar ve "Niksar yöresinde ortaya çıktı. Bu çöküş ve ihtilali görünce, yanına yirmibin adara ve savaşçı ile meydanın ölü yiğitleri olan soysuz Türk toplandı. Hemen Amasya üzerine yürüdü. Sultan Ahmet Han'ın veziri olan Yularkastı Sinan Paşa'yı büyük bir kalabalık ile, bu kötülük sahiplerini defetmek için üzerlerine gönderdi. Savaşa girip, büyük bir çarpışmadan sonra sıkı bir çaba üzere iken adı geçen Sinan Paşa tarafında bozulma oldu. Binlerce zor ve zar ile Şehzade tarafına kaçabildi. Kızılbaşlar da Tokat üzerine geldiler. Bu yörelerde fitne ve fesat tohumları saçtılar. Çünkü bu tarafların soysuz Türkmenleri, arsız ve akılsız insanları geniş mezhepli olup çoğunluğu Kızılbaş idiler. Ülkenin reayasından pek çok dinsiz ve kötü düşüncelileri bir araya toplayarak Osmanlı ülkesini darma dağınık ettiler."

Müneccimbaşı Ahmet Dede, Münecimbaşı Tarihinde Nur Ali Halife olayına bağlı yorumu.

"Bu sırada Şah İsmail halifelerinden Nurettin adında biri, dinsizlik ve Kızılbaşlık mezhebine eğilim duyan Varsak. Avşarlı, Karamanlu, Turgutlu, Bozoklu, Tekelü-Hamüdlü Türkmenlerinden asker toplaması için Anadolu'ya göndermişti. Nurettin'in çevresinde, yukarda belirtilen Türkmen boylarından otuzbin kadar eşkiya toplandı. Bunlar Amasya, Tokat ve Sivas dolaylarını mı yağmaladılar? Bu bölgelerde oturan Türkmenlerden çoğu da Rafizilik ve dinsizliğe eğilimli olduğundan Nurettin'in askerine katıldılar. İş ciddileşti. Karşı koyanlar öldürülüp malları yağmalandı, evleri yakıldı.

Durumu öğrenen Sultan Ahmet, önce veziri Yularkıstı Sinan Paşa'yı yanında bulunan Anadolu askeriyle Nurettin'in üzerine gönderdi. Nurettin Sinan Paşa'yı büyük bir yenilgiye uğrattı."

Ayrıca S.M.Hemdemi Çelebi,Solak-zade tarihinde Yavuz Sultan Selim'in Çaldıran savaşı öncesi Alevi kırımına da değinir. Yavuz Sultan Selim Anadolu'da oturduğu zamanlar, Kızılbaşları denetlemek için il valilerine fermanlar göndermiş ve yedi yaşından yukarıda olanlardan, ne kadar iğrenç güruha ait varsa, bütün eskiyanın adlarını defter ettirmişti.Toplamı kırk bin olan bu sapıkların kimi öldürülmüş kimi tutsak edilmişti.

Osmanlı Devlet Tarihi'nin yazarı Hammer Purgstall, Yavuz'un Alevileri nasıl önceden belirleyip öldürttüğünü aşağıda şöyle açıklar.

.. *Yavuz Sultan Selim'in saray içinde düşündüğü ve hazırladığı Şii (Alevi-Kızılbaş) katliamı , aşırı bir bağnazlığın sonuçlarını insanlığa göstermek için üzerinde duracağı olaylardandır. Şurasını da hemen söylemeliyiz ki, o kadar kanlı bir manzarayı başka hiç bir Osmanlı padişahı tekrarlamamıştır. Dinsel düşünceler uğrunda kurban edilen mazlumların sayısı bakımından Osmanlı yazarlarının abartmış oldukları kabul edilmiş olsa bile, Selim'in buyurmuş olduğu büyük cinayet, Engizisyon, Sen Bartelmi dehşetleriyle hakkıyla yarışabilir. Hayret edilecek bir araştırma-soruşturma yöntemi ortaya koymuş olduğu çağdaşlarınca söylenen Selim, gerek Avrupa'da gerek Asya'da Şii mezhebine bağlı olmakla suçlananların bir cetvelini düzenlettirmişti. Yedi yaşından yetmiş yaşına kadar böyle şüpheli olanların sayısı kırkbini buluyordu. Bunların hepsinin ya boynu vuruldu, yahut da ölünceye dek hapsedildiler. O müthiş ve kanlı savaşın nedenleri Engizisyon ve Sen Bartelmi toplu kıyımlarını doğuran nedenlere benzer. Öldürülenlerin sayısı Doğu tarihinde ancak "Adil"saniyla anımsanan Nişuruvan'ın saltanatı zamanını sonsuza kadar lekelemiş olan ellibin Mazdekinin sayısıyla karşılaştırılabilir. İngiltere, İllirya, Buadise, Tuna kraliçeleri gibi kimi hükümdarların ülkelerini yabancı baskısından kurtarmak, Mi tridat ve Jugurta gibi ötekilerinin de sarsılmış olan tahtlarını üzücü bir darbe ile güçlendirmek için başvurmuş oldukları kıyımlar, ancak siyasi çekişmelerin zorunlu sonuçlarıydı. Bize daha yakın bir zamana ait olarak 1282 miladi tarihinde Sicilya'da bulunan Fransızların Paskalya Günü akşama doğru okunan dua sırasında topluca öldürülmeleri de, yine o tip olaylardan sayılabilir. İslam arasında Babek ve Karamita mezhebi bağlılarından ordularca insanlar silahları ellerinde savaş meydanında telef oldular? Bağdat'ta İsfahan'da Şiilerle Sünniler karşılıklı birbirlerini öldürdüler Dımuşk (Şam) da ise, sur içerisinde bulunan İsmaililer in bir gün içinde tümünün öldürüldüğü görüldü. Lakin bu mezalim ne kadar müthiş olsa da hiç olmazsa sınırlı bir çerçeve içerisinde belli kişiler üzerinde uygulanıyordu. Selim'in buyurmuş olduğu katliam öyle olmadı: Bu devletin bir çok eyaletinde bütün bir kuşağın yaş ve cinsi ayrılmaksızın*

ölümüne neden oldu. Rafizilik mezhebini cesetler yığını altına gömmek bu merhametsiz müstebide nasip idi. Osmanlı yazarlar ona-kırkbin kişiyi öldürtmüş olduğu için "Adil" sanını vermişlerdir. Lakin daha hayret edilecek yanı şudur ki, nezdine gönderilmiş olan Hiristiyan elçileri de kimi hükümdarlarına gönderdikleri raporlarında hepsini de onu bu şanla anmış ve gayet acaip adaleti övmekten çekinmemişlerdir.

Yavuz Selim Dönemindeki Alevi kıyımını başka tarihçilerde ele almışlardır. Defterdar Ebu'1-Fadl Mehmet Efendi, Selimşah-Name kitabında konuyu şöyle anlatır:

“Herşeyi bilen sultan, o kavmin uşaklarını kısım kısım ve ad ad yazmak üzere ülkenin her yanına bilgin katipler gönderdiği, yedi yaşından yetmiş yaşına kadar olanların defterleri Divan'a getirilmek üzere buyuruldu. Getirilen defterlere nazaran, yaşlı, genç kırkbin kişi yazılmıştı. Ondan sonra her yörenin hakimlerine memurlar defterler getirdiler. Bunların gittikleri yerlerde kılıç kullanılarak öldürülenlerin sayısı kırkbini geçti.”

Müneccimbaşı Ahmet Dede Müneccimbaşı Tarihi adlı kitabında aynı konuya bakış açısı da değişik değildir. Aşağıda okuyalım.

“Selim Han Acem ülkesine savaşa kesin karar verdiler. Ulemeden Kızılbaşlarla savaşmanın caiz olup olmadığına dair fetva vermelerini istediler. Ulema, Kızılbaşlarla yapılacak savaşın kafirlerle yapılacak savaşlardan daha üstün olduğunu bildirip, savaşın olurluluğuna oybirliği ile karar verdiler.(...) önceden eyalet valilerinden tesbit edilebilen kırkbin Kızılbaşın adlarını içeren defter geldi. Selim han hepsinin öldürülmesini buyurdu.”

Hoca Sadettin Efendi'nin Tacüt-Tevarih kitabında da aynı konu işlenir.

Bundan önce ayağı uğurlu padişah Rum diyarında yerleşmiş bulunan Kızılbaş tutkunlarını ve Alevi tavşanlarını araştırmak için ülke yöneticilerine uyulması gerekli buyruklar gönderip, yediden yetmişe varınca o yaramazlardan kimliği saptanan eşkıyanın adları defter olunup mutlu kapıya bildirilmesine ferman-ı hümayun çıkmıştı. Cihanda geçerli bu buyruk gereğince yöneticilerin araştırma ve taramalarıyla sayıları kırkbini bulan bunların kimi ortadan kaldırılıp, kimi de hapse atıldı.”

Yavuz'un tarihçileri Osmanlı Sultanını yaptığı katliamlardan haklı çıkarabilmek için her türlü yalanı, dolanı kitaplarında işlemişlerdir. Ki normal olan da budur. Çünkü, devletten aylığını alıp, karnını yağ çekerek kazanan tarihçiler olsun, din adamları olsun, Yavuz Selim'in düşüncesi veya buyruğu dışına çıkma cesaretini kendilerinde görememişlerdir. Ya o deveyi güdeceklerdir ya da o elden çok çok uzaklara gideceklerdir. Ama yabancı tarihçilere bakıldığında olayların boyutu hiç de o yalakaların yazmadığı gibidir.

Yine tarihçilerden Cela-zade Mustafa, Selim-name adlı kitabında Yavuz Selim'in Çaldıran savaşına çıkmadan önceki hazırlıklarını

yağdanlığını doldurarak şöyle anlatır:

“ İnan şahlarından Akkoyunlu zamanlarında saltanat dizgini bilgisizler eline düşüp, din ve şeriat işlemleri tümüyle bozulup, o ülkeler zulüm ve saltanat zincirini Erdebil soyundan, Şeyh soyundan Şeyh Haydar oğlu Şah İsmail'e nasip oldu. O, ülkeye bağımsız cihan şahı olunca, şahsına layık olan Acemlerin saltanatına sahip oldu. Büyük atalarının yoluna gidip, Ahmet'in açık serini Muhammet'in mutluluk dostu yolu üzerine ayağı sabit olup, kendinden önceki şeriat töreli sultanların yollarından çıkmayıp, İslamın eserlerini değiştirmemeliydi. Saltanat tahtına oturunca iblis şeytanın kötülükleriyle dost olmuş, kimi anlayışsız Türklerle arkadaşlıkla biraraya gelip, sapıklık yoluna gitti. Bozguncu ve sapıkların yolu olan red ve inkar sanatlarına inanarak zulüm ve sapıklık ülkesini bayındır kıldı. Hidayet kaynağı zaviyeleri, camileri hayvan ahır yapıp, Peygamber'in seçkin sahabelerine lanet ve kötü söz söylemekle batıl bir mezhep oluşturdu. Şia diye tanınan kötü yolu yaydılar. Kafirlerin sapık dinleri bellidir. Kafirin günahı yalnızca eş koşma, bunların maksatları temiz dinin saf suyunu kirletmektir. Kafirin en büyük günahları alemlerin efendisinin Peygamberliğini inkar, bunların sonu sapıklık olan niyetleri evrenin ulusunun mağara dostu olan dert ortağı arkadaşıyla diğer büyük sahabelerine hiç yoktan kin ve düşmanlıklarını ortaya atmalarıdır. Kafirin suçu Kuran'a karşıtlık, bunların en yüce maksatları mutluluk nitelikli apaçık dine karşıtlıktır. Kafirin en derin isteği İncil'in hükümlerini yaymak, bunların en büyük çabaları Kuran'ın ilkelerini bozmakta aşırılıktır. Kafirlerin umutları haç tertibini gözetmek, bunların istekleri sevgili Peygamber'in dinini bozup küçümsemektir.

Madem ki o topluluk bu yola gidip, sapıklık yolundan dönüp, tövbe etmiyorlar. Her yönüyle kafirden daha kötü, bütün yönleriyle ateşe girecek olan günahkar facirlerden daha kötü ve sapıklardır, diye sözü açıklayınca, dinleyicilerde güç kalmayıp, hepsi o yana hareket akıllıca ve uygundur, dediler. Kimi doğru düşünenler bu görüşü güzel bulup, işaretleri bu hususun, bilginler bilgininden sorulup, yüce dinin müftüsünden fetva alınması biçiminde oldu. Bundan dolayı bu durumlar güçlendirilip, o tarihte müslümanların müftüsü olan bilgininden fetva istediler. Kurallı dinin sultanlarının yönelişlerinin o gurubun üzerine olmanın yasal olduğuna fetva verdiler.”

Celal-zade Mustafa yazdıkları tümüyle Osmanlıya olan yağcılığını ortaya koymaktadır. Şah İsmail'i ve kurduğu devleti kötülerken, Anadolu'daki Alevileri de yerin dibine batırıp çıkararak onların kafir olduklarını iddia etmektedir. Zaten öylesi tarihçilerden de başka bir tavır almalarını beklemek safdillik olur .

Yukarda da değinmiştik ki Yavuz Selim Anadolu Alevilerini yok etmek için Kürt ileri gelenlerini öne sürerek Kürt halkını kendi yanına çekmeye ve böylece Anadolu'daki dengeyi kendi lehine döndürmeye büyük bir çaba göstermiştir.

Bu konuda Hoca Sadettin Efendi'nin Tacüt-Tevarih kitabında

olayın gelişimi, kendi anlayış çizgilerine dayanılarak aşağıdaki gibi kaleme alınmıştır.

“Sıradağlar üzerinde başına buyruk dolaşmakta olan Kürt boyları tek başlarına yaşamaktan ve Tanrı'nın birliğinden başka hiç bir konuda anlaşamayarak sürekli biçimde birbirleriyle çatışmayı huy edinmiş bulunmaktaydılar. Ülkeleri, Kızılbaş yönetiminde olan Azerbaycan, Diyarbakır ve Bağdat arasında olmakla, bu denli anlaşmazlık yüzünden ve de aralarında dayanışma bulunmadığından Kızılbaş direnmeye güçleri yetmemişti. Böylece ister istemez ol sapkınlığı dolan şaşkınların yönetimine baş eğmişlerdi. Bu nedenle de çoğu yurt ve kaleleri Kızılbaş yetiştirmeleriyle dolmuş bulunup, para ve hutbe yaşamı kötü Kızılbaş adına okunur olmuştu. Ol temiz inançlı Sünnilerin bakımlı ülkeleri dinsizlik ve sapkınlık töreleriyle dolmuştu. Ülkeler açan, taht ve tacı tutan Sultan orda yerini Acem topraklarını ele geçirmek amacıyla Tebriz yöresinde kurduğu çeşitli esenli günlerde inançlarını koruyan ve de müçtehid imamların mezhebinde kalmayı, Tanrı'nın doğru yolu göstermesi sonucu başaran uzak görüşlüler, seçkin padişahın şanlı gelişini, sonsuza dek mutlulukları ve esenlikleri bildirmişlerdi. Zaferlere örnek otağ-ı hümayuna karşıcı çıkıp kulluklarını belirtmekle padişahın yakın ilgisini görmüşler ve lütf kapılarından kılıç kuşanmak, il ve yurt almakla öğünç ve sevinç bulmuşlardı. Ne var ki çirkef Kızılbaş korkusunu kuşkulu, yüreklerinde yaşatanlar, gönüllerindeki ortaya dökemeyenler, saklanacak köşelere çekilmişlerdi. Seçenek dinginlerini de takdirin eline vermişlerdi. Oysa ki, yücelerden, yüce Hünkarın atı ayağı tozunu, umutla bakan gözlerine sürme etme isteği, gözlerinde parıldardı, bu nedenle padişahın yüce varlığının gelişini bekler olup, gözlerini dört açmışlardı. Bunun içindir ki, daha önce de yazıldığı gibi Tebriz'den Ruma dönüş buyrulduğu sırada, padişahın lutufkar ilgisini gönlünde yaşatan, dindarların en hayırlısı, kötülükten sakınanların en seçkini parlak yazın sanatçıları arasında kalemi incelikle kullanmasını bilen, bilgileri öğretmede gönüller açan konuşmaları beceren, kutlu medresede müderris, Bitlis'in aydın soylu kişisi Molla İdris'i hizmette bulunmanın yakınlığıyla bu beylerin gönüllerini almak için Merend'terr Urmu ve Eşni yöresine göndermişti. Ona Diyarbakır'dan Malatya'ya varıncaya dek gerektiği biçimde ve sırasıyla yaklaştıra, uzlaştıra, beyleri Osmanlı devletinin üstün egemenliğine bağlama görevini vermişti. Molla aldığı görev gereğince uluğ buyruğun içeriğinde işin yürütülmesine var gücüyle girişmiş ve ilk önce Urmi ve Eşni beyinin ki, Baradost beylerinden sayılıyordu. Padişahın buyruğunu ona kabul ettirip boyun eğdirmişti. Ondan sonra Meliki olan Şah Ali oğlu Emir Seyyid ile buluşup boynuna padişahın egemenlik boyunduruğunu geçirdi. Erbil ilini o bölgedeki Kızılbaşlar elinden kurtarmak konusunda onu heveslendirip kışkırttı. İmadiye Meliki olan Emin Seyfeddin ile oğlu Emir Sultan Hüseyin'i de bağlılık andı ve padişahın göndereceği armağanlarla aldatıp devlete kazandırdı. Kızılbaş'a ortaya çıktığı ilk günden beri düşmanlık üzere olup Padişahın gayreti sonucu

güzel bahtı emeline ulaşan Bohti beyleriyle de anlaşmalar yaparak eski boy kentleri ki, Cezire-i Ömer iye' dir. Musul'a varınca Kızılbaş yetiştirmeleri elinden almak için musallat eyledi. Sözü edilen dürüst görüşlü beyler, Kızılbaş ın baskısından kurtulmaya ve Cihanı gölgeleyen otağa bağlanmaya bahane ararlarken bu güne sevinçler getiren haberlerin yayılışını görünce, Padişahın buyruğunu candan kabul edip bağlılık basamaklarını inançla çıkmaya başladılar. Kızılbaş yetiştirmelerini memleketlerinden uzaklaştırarak sapkınlık törelerini kaldırma ya giriştiler. Minber ve mescitlerini padişahın adıyla donatıp, bağlılıklarını başlarını eğmekle gösterdiler. Ordan Hısnıkif (Hasankeyf), Siirt, Bitlis, Hizan yöresine geçip ol il ve yurt beylerini de devlete bağlamaya ve onlardan yararlanma yoluna yöneldi. Felekleri andıran otağdan gönderilen fetihnameler ki, mektup yazılanlara birer İstimalet-name (Kurtuluş belgesi-Afname) içeriğindeydi, bunları iletip, kulak küpelerini hayırlı öğüt cevherleriyle bezedi. İstenildiği gibi boyun eğerlerse Padişahın pek çok lütuflarının da kararlaştırılmış olduğunu onlara duyurdu. Onlar da aralarında görüşüp danıştıktan sonra büyük bir toplantı yapıp, melik ve beylerden adlı şanlı yirmibeş bey bir araya gelerek karar verdiler ki, bütün kalpleri ve temiz inançlarıyla aleme gölge salan padişahın uğuruna çalışıp, kin besleyen düşmana baş eğmeyeler. Padişaha bağlılık yolundan özge yola girmeyeler. Sözü edilen şanlı yirmibeş beyin en ünlülerinden biri Hasankeyf hakimi Melik Halil-i Eyyubi idi, ki Şah İsmail'in kızkardeşi ile evliydi. Aralarında akrabalık ve bu denli yakınlık varken bile dededen atadan kalma Hasankeyf kalesini öteki kalelerle birlikte beş yıl boyunca kuşattırıp en sonunda bir tuzakla aldırıp onu da hapse attirmişti.. Memleketini de Çaldıran ovasında yiğitlik kösünü çaldıran gaziler kılıcıyla lokma lokma doğranan Ustaclu oğlu Mehmed Han'a vermişti. O kıyıcının Padişahın kılıcı ateşiyle tutuşup paralandığı günlerde kurtulmuş ve atadan kalma ülkesini geriye almak için bu yöreye gelmişti. Biri de Bitlis Meliki Emir Şerefeddin'di ki, Tebriz seferinde Padişahın değerli eşini öpmekle başı yükselmiş ve armağanlarıyla üstünlük bulmuştu. Atadan kalma yurdu olan Bitlis ve çevresi yönetiminde bırakılmış, kılıç kuşatılarak ve altın boynuzlu bayrak verilerek hükümetini temelden sağlamlaştırmıştı. Hizan Meliki Emir Davud, Sason Hakimi Ali bey, Nemran Hakimi Abdal bey, İzzettin Şir bey oğlu Emir Melik bey, İzzettin Şir bey oğlu Melik Abbasi ki, bunlar en ünlüleri idiler. Sözü edilen toplantıda bulunup birbirinin bağlılıkla düğümlenen sözlerini hoşnutluk duyan kulaklarıyla dinlemişlerdi. Oradaydı büyük beylerin hepsi İslam padişahına boyun eğdi. Ama kısaca bağlantıları böyle oldu ki, Padişahın görkemli kapısının beylerinden biri baş ve buğ olmak gerektir ki, bu çokluğu tek yöne yönelten durumda olup, konuyu derler gibi onları dağılmaktan tuta ve işi bilmez Kürtleri bir araya getire. Bizde gayret de saygınlık da var. Arlanmaktayız bağlığımızdan. Mollaya önerdiler ki, bu dilekleri yüce tahtın önüne ilete. Bağlılık koşullarını bütünüyle kabul ettikten sonra, her biri atadan kalma toprakları zorla ele geçirmiş olan düşmandan ve onun yoldaşları elinden kurtarmaya girişeler.

Ellerinin altından çıkan, kaybedilen kale ve yurtlarını esenlik getiren kapının ve adalet durağı olan otağın uğuru ile açıp dinsizlik ve sapkınlık törelerini kökünden kazı yalar.

Padişahın devletine yüz döndürdüler,
Ülkeyi düşmandan tek tek temizlediler,
Çektiler oç kılıcın kovmaya düşmanı
Sapkınlık yapısının temelden devirdiler

Bu arada Emir Şerefeddin ki kalıt yoluyla Bitlis hakimi iken şeytanla dostluk kuran Kızılbaşın tuzak ve oyunu hükümetinden, buyruğundan olmuş, Allah'ın düşmanları elinde kalmıştı. Padişahın uğuru bereketiyle hiç zorluk çekmeden Bitlis ile çevresini Kızılbaş mütegalibelerinden (zorbalarından, derebeylerinden) kurtarmıştı. Bu yöre eski haklarıyla birlikte ona verildi. Kışın iyice bastırıldığı şu sırada Muş ve Ahlat ovaları kar yığınlarıyla derin bir buz denizine dönmüş, evler konaklar yığılan karlar arasında sıkışıp kalmıştı. Yiğit Kürtleri toplayıp daha önce Merend'te Padişahın ceza kılıcına uğrayan Kürt Halit Beyin oğullarıyla üzerine yürüdü. Kar üzerine kilim ve yaygı yayıp, ayaklarına kayaklar bağlayıp ovayı aştı. Halid'in kardeşleri ve çocukları Hınıs'ta toplanmışlardı. O bölge hakimi olan Kızılbaşlar halifesi Şeref beyin gelişinden haberdar olunca karşı çıkıp büyük bir savaş verdi. Uğraş günü üç kez saf bağlayıp en sonunda zafer, yüzünü Şeref beyden yana olan iş bilir yiğitlerin gözlerine döndürdü. Pis düşman kalabalığından bin kadar insan, kan denizinde boğulup kadın ve oğulları yağmacı Kürtlere oğlan ve cariye oldu. Eşya ve mallarıyla Şerefiler odası doldu. Boylece bol toymula geri Bitlis'e döndüler. Ama o kışın ayazını yemiş topluluktan iki yüz kadar adamın eli ayağı da soğuktan donup elden gitti.

Bu günlerde Melik Halil-i Eyyubi de kıyıcı Kızılbaşın ele geçirdiği yetiştirmelerini yerleştirdiği atadan kalma ülkesinden Sürt ile çevresini kurtarmış , eski hükümet merkezi olan Hasankeyf kalesini de alma çabasına düşmüştü. Bunun için esenlikle gölgelenen duraktan bu işin çözümünü için izin isteğinde bulunmuştu. Ama bu kalenin sağlam savunma dayanakları olduğundan isteği gerçekleşmedi. Bir süre daha, Kızılbaş adına burayı ele geçiren Ustaclu Han'ın kardeşi Süleyman beyin elinde kaldı. Sonra da Sultanın yıldızlar sayısınca askerinin desteğiyle kale alındı. Nitekim açıklaması pek yakında harfleri döktüren kalemle yapılacaktır. Sason hakimi olan Ali bey de Herzen memleketini gönlü dağılayan Kızılbaşın elinden kurtarıp kendisine ayırdı. Diyarbakır yöresindeki beylerden Ahmet Bey Zurki ki, seyyitlik ve şeriflik şanıyla başlar üstünde tutulur bir kimseydi. Atak kalesini ve Meyafarikin kentini çevresiyle adamlarından Kasım bey de Eğil kalesini yöresiyle ele geçirip devletin düşmanlarını kırgınlığa uğrattılar. Her ikisinin de Diyarbakır'a yardımında beğenilen yararlıkları ve öğülen çabaları görülmüştür.

Çemşid beyin erliği, Padişahın zaferler yayan sancağını, acem ülkesine yönelttiği günlerde devlet gibi karşılayıp, Karaman yöresinde yüce eşiği öperek bir an önce bağlılığını göstermiş bu nedenle de Padişahın

lutuflarıyla sevindirilmiş, alemleri bezeyen Sultanın ilgisini görmekle başı yükselmişti. Palu kalesini kılıç koyarak, güzel önlemler alarak Kızılbaş elinden kurtarmış ve parlak kılıçla çekişme ipini de kesip atmıştı. Böylece bu sağlam kaleden hakkı olmayanın hükmü kalkmış, çıkılması güç burçlarına da çağın hünkarının bağısladığı cihanı bezeyen sancağı çekilmişti. Bohti hakimi de Cizre ve Musul'u almakla bu yöreye çeşitli zararları ileten sapkın dinsizlerin tepelenmesiyle sonuca ulaşmıştı. O kıyıcıların mallarını talan etmekle de kazançlar derlemiş oldu. Soran Hakimi Seyyid bey, Erbil ile Kerkük topraklarını kıyıcılığı iş edinen Kızılbaşlardan alıp kılıcın imanı ile pis varlıkları çalılıklarını biçip ülkenin eteklerini acıtıcı dikenlerinden temizlemiş hutbe ve parayı Padişahın adına özgü eylemişti. Melek bey ise, Ahtemir adasını ki, Vustan toprakları yalısındadır, ele getirdi. Kızılbaşın ad ve sanını ol aradan götürdü.

Bu arada Diyarbakır'ın önde gelenleri, öğülmekte olan Molla'nın öğütleriyle cihan Padişahına bağlılık duygularını bildirip, Çirkinliklerle dolu Kızılbaş ol göklere yükselten kaleden çıkardılar. Ustaclu Memed hanın adamlarını atadığı aşığılıkları öldürüp mallarını yağma ettiler. O dinsizler elinden çektikleri zulüm ve kıyıcılık elemin acısını. Padişahın bereketi uğuruyla giderip Bi'dat dikenlerini kökleyip attılar ve kaleyi korumaya çalıştılar. O uluğ kalenin koruculuğunda olan beyler, komşuluk hakkını gözedip, bakımı ve korunması işini, gereği gibi yürütmeye giriştiler. Sözü edilen beyler, cihanı bezeyen Sultanın kapısına bağlılık mektupları gönderip iyi dileklerini, boyun eğdiklerini ve de kaleyi kolladıklarını bildirdiler. Padişahın tasarısı dizginlerinin ikinci kez Acem diyarına yönelmesini dilediler. Onun huzur veren gölgesinde, devleti yönetiminde yarar bulacaklarını yakarmalarla açıkladılar. Yakarı mektupları Molla İdris'in aracılığıyla Amasya'da mutlu kapıya ulaşacak, daha önce anlatıldığı gibi değerli hükümler yazılıp, istimaletnameleriyle birlikte beylere gönderilmişti. Padişah ilk yazın ulu otağını Azerbaycan ülkesinde kuracağını, adalet ve hakkı gözetken döşekleri sözü edilen yöre halkına sereceğini bildiren devlet getiren menşurlarla onlara duyurmuştu. Güzel hatlarla kalem koşturan yazıcılar eliyle yöre beylerinin gönüllerini alan katından kuşku tozları da böylece silinmişti. Sözü edilen ferman değerindeki menşurlar gerekli etkiyi yapsın diye Molla İdris eliyle dağıtıldı. Molla'ya da bir alkış mektubu yazdırılarak değeri yükseltildi. Bundan sonraki gelişmeleri Padişah katına duyurması bildirildi ve gönderilen armağanlarla gönül yuvası onarıldı.”

Şeref Han'ın Şerefname kitabına bakıldığında Yavuz Sultan Selim'in Alevi-Kızılbaşların mal ve mülklerini devlet yanlısı Sünni ve Sünni-Şafii Kürtlere nasıl dağıtıldığı görülür:

Selim'in Çaldıran savaşından sonra Diyarbakır'ı alması üzerine, Süphan bey de zorlu güçleriyle Çabakçur'u Aykutoğlu'nun elinden, Ağcakale'yi de Mansur beyin elinden aldı. Bunlardan başka Zak ve Menşkurt bucaklarını da

Kızılbaş Kadir beyin elinden aldı. Bütün bunlardan sonra iki kardeş, ili kendi aralarında bölüştüler. Çabakçur ve ona bağlı yerler Süphan beyin, ildeki diğer kaleler de Sultan Ahmet beyin payına düştü. Cimşit bey, Sultan Selim Han'ın tahtına bağlılık ve saygılarını bildiren Kürdistan beyleri arasında kendisi de bulunduğu için, Sultan kendisine Palo ilini alması için değerli yardımlarda bulundu. Palo'nun o zamanki yöneticisi ise Türkmen Arapşah adında birisiydi. Cimşit bey bu görevi yerine getirdi ve özel güçleri ile bu Kızılbaş topluluğuna karşı defalarca savaştı.

Görüldüğü gibi, Osmanlı Kızılbaşları ortadan kaldırmak için nice oyunlar oynamıştır. Hem Safevi Devletinden hem de Osmanlı Devletinden darbeler yiyip kıyımlara uğrayan Kızılbaşlar, yine de haksızlığın karşısında direnmekten kendilerini alamamışlardır. Durumu incelediğimizde her başlangıcın sanki geriye dönüşü çağrıştırdığını görürüz. Selçuklunun, Osmanlının ve Safevilerin yaptıkları bize nerde nasıl dumamız gerektiğini de ortaya koymaktadır.

Bu çile bitmez, yine yenileri başlar...

KAYNAKÇA: Erdoğan Çınar, Aleviliğin Kökleri, Kalkedon Yayınları , İkinci Basım Nisan 2008.

R. Yörükoğlu, Okunacak En Büyük Kitap İnsandır, Alev Yayınları , Beşinci Basım, Nisan 1995.

www.Ozgurluk.org/kitaplik/webarsiv/vatan/vatan120/ana.html

Erdoğan Çınar, Bahçe Bizim Gül Bizdedir, Kalkedon Yayınları, 1. Basım Mayıs 2009.

H.R. Roewer, The Safavid Period.

Faruk Sümer, Safevi Devletinin Kuruluşu Ve Kuruluşunda Anadolu Türklerinin Rolü, Ankara 1992.
